



Lőrincz Etel

Tájegységek–kézműves
mesterségek–korok és stílusok
II. (Erdély)



A követelménymodul megnevezése:

Népi kézműves vállalkozás működtetése

A követelménymodul száma: 1004-06 A tartalomelem azonosító száma és célcsoportja: SZT-011-30



TÁJEGYSÉGEK KÉZMŰVES MESTERSÉGEK KOROK ÉS STÍLUSOK II. (ERDÉLY)



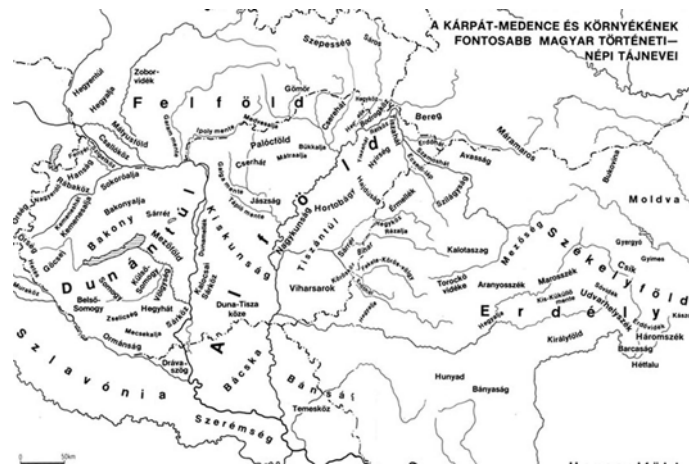
1. ábra. A mai Románia nagy néprajzi tájai

Erdély, földrajzi-történelmi-politikai és jelen esetben, számunkra elsősorban, néprajzi szempontból fontos terület. Több elnevezést használtak és használnak erre a területre. Magyarul: Erdély, latinul: Transsylvania, németül: Siebenbürgen, románul: Transilvania, vagy Ardeal. Közép Európában, a Kárpát-medence keleti részén, a mai Románia területén található. Ma már csak történelmi hagyományai, sajátos, a magyarság szempontjából kiemelkedő fontosságú kultúrája okán tekinthető önállóan.

Erdélyhez a tágabb értelmezés szerint hozzátartozik Belső-Erdélyen kívül a Partium és a Bánság is. Szűkebb értelmezés szerint, Erdély a Király-hágón túli rész, mely egykor, a Magyar Királyságon belül önállósággal rendelkezett. Itt a legnagyobb a magyar lakosság aránya, egész Románián belül, és itt a lakosság többsége, természetesen magyar anyanyelvű. A térképeken, a történelmi korok és a megítélés szerint, egy kissé eltérő területet jelölnek meg Erdély néven.



2. ábra. A magyarság nagy történelmi tájai



3. ábra. A Kárpát – Medence és környéke fontosabb magyar történeti-népi tájneve



4. ábra A magyar anyanyelvű és kultúrájú néprajzi tájaink egy része Erdély területén van.

Erdély magyar nyelvterületének néprajzi tájai:

PARTIUM

- Máramaros
- Szilágyság
- Szatmár
- Bihar
- Érmellék

Kalotaszeg

Torockó

Mezőség

Székelyföld

- Aranyosszék
- Marosszék

- Udvarhelyszék
- Háromszék (Kézdiszék, Orbaiszék, Sepsiszék)
- Csíkszék

Gyergyó

Kászon

Barcaság (Hétfalu)

Gyimes

Moldva

Bukovina

Az Erdélyben található néprajzi tájaink értékes forrásai, a népművészet bármely ágát művelőknek, így a népi kézműveseknek, népi díszítőművészettel foglalkozóknak is.

ESETFELVETÉS – MUNKAHELYZET

A tárgyaló népművészettel foglalkozók nem kerülhetik el Erdély néprajzi tájainak, kultúrájának megismerését, és ezen a területen tudásuk folyamatos bővítését, hiszen ez a néprajzi terület értékes munkájuk egyik legfontosabb forrása.

Például a szőnyegszövők számára Erdély a legfontosabb forrásanyag, hiszen itt készültek és készülnek ma is a festékes szőnyegek és a csergék, melyek szakmai tananyaguk törzsanyagai.

Erdély népművészete nagyon sokrétű történeti és földrajzi szempontból is. Szükséges az általánosságokon kívül a szakágak, területek szerinti népművészetét, népi díszítőművészetét részletesebben megismerni. Ehhez a tanulni vágyók rendelkezésére áll nagyon sok könyv, film és hanganyag, valamint a múzeumok kiállításai.

Emlékezetes élményeket és fotóanyagot gyűjthetünk egy-egy erdélyi kirándulás alkalmával. Az értékes kulturális javak felderítése mellett a táj és az ott lakó emberekkel való találkozás is felejthetetlen élmény lesz. Ahhoz, hogy utunk sikeres legyen, hogy ne menjünk el a szép tájak, értékes építészeti emlékek múzeumok mellett, előzetes ismeretek kellene, – akár útikönyvet is szerkeszthetünk magunknak, a tervezett útvonalra. A saját útikönyvünkben megjelölhetjük azokat a műhelyeket és múzeumokat, ahol szakmai ismereteinket bővíthetjük a látottakkal.

A szakmai ismeretek része, hogy adatok és képek segítségével megismerkedjünk Erdély népművészetének sokszínűségével.

SZAKMAI INFORMÁCIÓTARTALOM

Erdély díszítőművészetébe való betekintést, a néprajzi tájak szerinti sorrendben végezzük.

1. Partium (Részek)

Partium szó kiejtése: párcium. Latin szó. Magyar néven ezt a területet RÉSZEK – ként is emlegetik. Ez a terület, a mai Erdély legnyugatibb részén található. Itt harmonikusan ötvöződik a román, magyar, szerb és német népcsoportok hagyománya.

A Partiumhoz tartozik:

- Máramaros
- Szilágyság
- Szatmár
- Bihar (keleti része)
- Érmelék

Máramaros északi része Ukrajnához, déli része Romániához tartozik. A történelmi Máramaros területének több mint felét tölgy-, bükk- és fenyőerdőkkel borított hegyek alkotják. Éppen ezért a fa mindenhol jelen van a máramarosi ember életében, kezdve a ház- vagy templomépítéstől, a kapukig vagy a használati tárgyakig.

A gyakorlatban való felhasználásán túl a fa Máramarosban a művészi kifejezés egyik eszköze. Az egész vidéken fafaragás díszíti a házak gerendavégeit, az ajtó- és ablakkereteket, a tornácokat és a kapuoszlopokat. Ezeken a vidékeken a fa megmunkálásával kapcsolatos szakmák virágoztak leginkább. Itt készülnek a sajtárok, csebrek. Házaikhoz, zsindelekészítő mesterek faragják a fát.



5. ábra Fa megmunkálása vonópadon, zsindelekészítés



6. ábra Fából készült használati tárgyak



7. ábra Zsindellyel fedett ház, fonott kerítés Máramaros (Fotó: Eperjesiné Paranoi Mónika)



8. ábra Kamrabelső (Nagybánya)

Egy másik fontos hagyományos mesterség a gyapjufeldolgozás. Míg a férfiak famegmunkálással foglalkoznak, az asszonyok gyapjából szőnyeget, csergét, terítőket, tarisznyát szőttek. A Máramarosi gyapjúszőnyegek élénk színeikkel és jellegzetes mintázatukkal eltérnek más erdélyi tájak szövött pokrócféleségeitől. Mintázatuk a szövött hímekre emlékeztető, kissé vibráló hatású. Későbbi darabokon stilizált emberábrázolást is találunk.

Szőnek ezen a vidéken csergét is, melyhez a juh szőrének eredeti festetlen színén használják fel. Mintázata itt csíkos.



9. ábra Házbelső, Máramaros, (Fotó: Eperjesiné Paranoi Mónika)

Szilágyságot északon Szatmár és Máramaros, nyugaton és délnyugaton Bihar és Kolozs megyék határolják. Szilágyságban a legszembetűnőbb és legszebb a fából készült épületek soksága, a szép templomok, házak, kapuk, melléképületek. A templomokat, módosabb házakat zsindellyel, a melléképületeket szálmával fedték.



10. ábra Fa templom Szilágyságban



11. ábra festett láda, (Szilágyság)



12. ábra Faragott guzsalytalpak

Régi bútoraik karcolt díszítésű, keményfa bútorok, az újabb stílusúak festett puhafa ládák. A guzsalytalpakat és nyelet, dúsan faragták jellegzetes tulipán motívumokkal díszítették.

Agyagmunkákról is híres ez a vidék. Híres fazekas központok: Zilah és Désháza

Szilágy megye legjelentősebb fazekasközpontja Zilah, ahol nagyszámú mester dolgozott. Az edények alapszíne fehér, a díszítményeké zöld, barna, sötétlila. A zilahi kerámiára hatással volt az ónmázás habán kerámia. Az edények felületét mezőkre osztják, s e mezőkben helyezik el a növényi elemekből álló motívumokat. Szemléletes példája ennek a bokály, amelyet négyzetes mezőkre osztva díszítenek.

Edényeiket Tusnádig, sőt Kolozsvárig is elvitték. A dési fazekas edények a régiesebbek, azokat mezőgazdasági munka mellett készítették a paraszt emberek. A Zilahi kerámia pedig a nagybányainál volt régiesebb. Kályhacsempéket is készítettek.

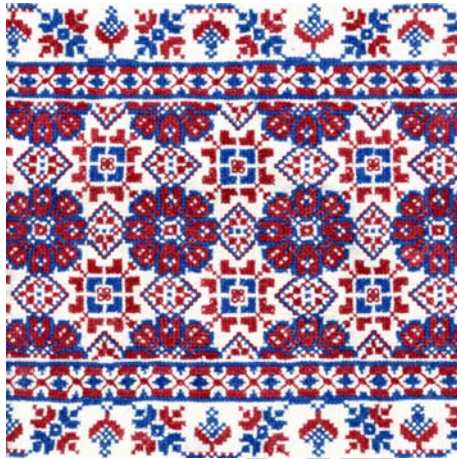


13. ábra Szilágysági kerámiák (Zilah)

A lakodalmi szokások alapján a Szilágyságban nagy jelentősége van a kendőféléknek. A tisztaszoba textíliáit is nagy gonddal készítették el. Szőtteseikre a takácsminták, szigorúan szerkesztett kompozíciói jellemzőek. Hímzéseik között is sok a kazettás rendszerű, több szimmetriatengellyel osztható kompozíció.



14. ábra Tisztaszoba (Szilágyság)



15. ábra Varrottas (Szilágyság)

A népviselet nem túldíszített. Jellegzetes a legények öltözetének bojtokkal való díszítése.



16. ábra Legény ünnepi viseletben (Szilágyság)



17. ábra Varrogató asszony (Szilágyság)



18. ábra Férfi gubában

2. Kalotaszeg

Erdély egyik legnagyobb magyarok lakta tömbje, sok száz éves népi hagyományok bölcsője. Kalotaszeg csodálatos népművészetének köszönhető, hogy világszerte felfedezték és elfogadták a magyar népi kultúrát, hogy a "magas" művészet forrásként fordult a népművészet kincseihez, hogy létrejöhettek a néprajzi múzeumok.

A Kalotaszegre látogatót ma is számos látnivaló várja. Fazsindelyes fiatornyos fatemplomok, belső tereikben csodálatos festett menyezettel. Faragásokkal dúsan díszített házormok, fatornácós parasztházak, robosztus kapuk, élő népviselet. Ősi hagyományos gazdálkodás, kulturális rendezvények, táncházak, és legfőképpen a vendégszeretet, melyben az oda látogatónak része lehet.

A Kalotaszegre látogató viselkedjen tehát alázattal, a sok szépséggel és értékkel szemben. Vigyázzon rá és becsülje meg természeti, és az épített, tehát emberi erő és szorgalom által létrehozott értékeit. Becsülje meg, s ne éljen vissza vele, hogy még sok generáció megcsodálhassa szépségeit.

A tájegység erőteljes magyar közösségeket foglal magába, amelyek nagyon jól őrzik hagyományukat és kultúrájukat. A hagyományőrzésben máig kiemelkedő az egyházak szerepe, a vallás meghatározó erő az itt élő emberek számára.

A kalotaszegi magyarság földműveléssel foglalkozik. A magasabb fekvés és a zordabb éghajlat miatt, a gabona itt később ér, ezért eljártak aratni az Alföldre is.

A földművelés mellett a férfinép javarésze más mesterségekhez is ért.

- Inaktelkén a fél falu varga, csizmadia.
- Jákótelkén szalmakalapok készülnek.
- Gyerőmonostor híres a ládáiról.
- Magyar-Valkón fazekasok dolgoznak.

A kalotaszegi gazdák mindegyike maga készítette, és javítgatja gazdasági eszközeit. A fához azt mondhatjuk mindenki ért.

A kalotaszegi házak sorosak, utcásak, vagyis a házak keskeny oromzatukkal az utca felé néznek, de akad köztük csoportos is, vagyis a lakóépületek egymás közelében egy bokorban vannak, ami arra enged következtetni, hogy nemzetségek éltek együtt.



19. ábra Kalotaszegi tornácos ház



20. ábra Kalotaszegen még ma is díszes kapukat emelnek Méra (Fotó: Szolnoki György)

A falvak legnagyobb és legjellegzetesebb épületei napjainkban is a templomok. Magas csúcsos fatornyokkal, a tornyok aljának négy sarkán fiatornyokkal, hatalmas fazsindelyes tetejükkel, fehér falaikkal impozáns épületek. A tornyok csúcsain a református voltukat mutató kakas vagy csillag van.



21. ábra Kalotaszegi templom

Néhol a templomok körül megmaradtak a sírkertek, fából készült fejfákkal, melyeket gazdagon faragtak.

A templomok belső terei is fehérre festettek, a mennyezet viszont kazettás festésű. A templomokat gyönyörű hímzések díszítik.



22. ábra Kalotaszegi templombelső

A kalotaszegiek is foglalkoztak kendertermesztéssel, és annak fonásával, szövésével. Szóttek az asszonyok tiszta kendervásznat, pamuttal kevertet és tiszta pamutvásznat is, amit fodorvászonnak hívtak. Ez volt az ünnepi ágyi és testi ruhák anyaga. A szedetttes vásznak szövését nem rég óta művelik. A megszőtt vásznakra inkább hímeztek. A hímzések és szóttések díszítő színe a piros és kevés kék volt.

A leánykákat korán kezdték tanítani a hímzésre, szövésre. 14 éves korukban a saját maguk varrta ingben mentek konfirmálódni.



23. ábra Konfirmálásra induló leányok gyöngyös pártában

Kalotaszeg az erdélyi magyarság hímzésekben leggazdagabb vidéke, a sokféle hímzőtechnikát, a hímzett holmi mennyiségét, és a hímzés kivitelezését illetően is.

Az öltözeteiken szinte mindegyik hímzéstechika jelen volt.

Dúsan díszítették, a lakástextíliákat is, melyeket a festett bútorokkal zsúfolt tisztaszobában őriztek.

A kalotaszegi hímzés technikák:

- A fehérés, vagy szálvonásos
- Vagdalásos
- Lapos öltés
- Szálán varrott öltésesek
- Az írásos
- A darácsolás
- A rece csipke varrás
- A gyöngyhímzés
- A szűcshímzés
- A géphímzés vagy nyargalásos

Ezeket a hímzéseket a párnákra, lakástextíliákra és a viselet darabjaira is alkalmazták. A legismertebb kalotaszegi hímzés az írásos.



24. ábra Kalotaszegi írásos hímzés



25. ábra Tisztaszoba berendezés Méra (Fotó: Lőrincz Etel)

A kalotaszegi falvak díszítőművészete és viselete közt különbségek vannak, melyeket a legjobban a falvak lakói ismernek és tartanak számon.

Kalotaszeg népviseletére a színek tobzódása és a változatos formavilág jellemző. Kutatók szerint a kalotaszegi népviselet a legszínesebb, a legművészebb magyar viselet.



26. ábra Bálint család Kalotaszegről

A nők fehéreneműként pendelyt hordanak. A szoknya vagy "fersing" aprón ráncolt, előtte kötényt, azaz kötőt viselnek. A női ing nyakból ráncolt, írásosan díszítik és "vállfős" ing a neve. Az ing fölött "mejjrevalót" mellényt hordanak, amelynek szinte a teljes felületét pamut- vagy gyapjúfonallal varrják ki. Lábukra fekete vagy piros hímzett csizmát húznak.

A lányok viseletének különleges díszje a gyöngyökkel gazdagon díszített párta. Az asszonyok fejükön szőrkendőket hordanak. Különleges ruhadarabnak számít a "muszuly", mely egy kétfelől felhajtott szépen hímzett, széles – "bagazia" posztóval pántolt, ránkba szedett, bő, elől, díszes köténnyel fedett szoknya. A másik különleges ruhadarab a "dulándlé", azaz a kontyolófátyol.



27. ábra Leány "muszulyban"

A viselet ruhadarabjainak színe és mintázata, díszítettsége, a nők életkora és az év, valamint a család ünnepei szerint változott.

A férfiak régebben "bűgatyát" hordtak, napjainkban ezt a posztóharisnya váltotta fel. Ehhez bő inget és fekete csizmát viselnek. Felsőruhaként "bujkát" hordanak, amit az öregeknek fekete, a fiataloknak pedig piros–zöld színű gépvarrással díszítenek. A téli ruhatár a posztószűr. A legények fejükön zöld pörge, vagy gyöngyökkel díszített fekete kalapot hordtak.



28. ábra Férfi kalapban, Méra, Kalotaszeg (Fotó: Szolnoki György)



29. ábra Színes kalotaszegi kötény, lapos hímzéssel, darácsolással és gyöngyhímzéssel
Méra, Kalotaszeg (Fotó: Szolnoki György)

A kalotaszegiek ma is hagyományőrző viseletben járnak, különösen az idősebbek, de az igazán szép és régi ruhákat csak vasárnap, a templomba, és nagy ünnepekkor viselik. A tisztaszobában, a szekrényeikben, az év minden vasárnapjára más-és más öltözet található. A különlegesen szép és drága darabokat, mint pl. a lányok gyöngyös confirmáló pártája, külön erre a célra készített ládácskában tartják. A drága ünnepi öltözetek öröklődnek. Kalotaszegen nagyon sok gyöngyöt viselnek. Nyakbavaló gyöngyöt, övre valót és a ruhákat is dúsan kihímezik gyönggyel. Néhány különlegesen szép gyöngyfűzési mód erről a vidékről terjedt el. Még a húsvéti tojásokat is gyönggyel díszítik. Ékszereik a hagyományos mintát követik.



30. ábra Kalotaszegi gyöngyök



31. ábra Lázsiás (pénzes nyakék) Kallós Múzeum (Fotó Beszprémy Katalin)

"A kalotaszegi lány egy lábon járó tulipán, mert igazán virít nemcsak fiatal szépségük, de gyönyörű tájviseletük is. Talán akkor a legszebb, a legragyogóbb a kalotaszegi tájviselet, amikor a nép tömegesen ünnepi díszben a templomba megy. Az utca földje mintha csak lángolna a piros csizmák bíborától, a napsugár pedig sziporkázó fényben törik meg a gyöngyös párták fehér haván. Rojtos selyemkendők, lenge hajfonatok röpködik körül a feltűzött muszulyt és a ráncos kötényt... A legfiatalabb menyecskék szintén elvegyülnek a lányok csoportjában, s talán festőiebbek fehér dulandlé-kendőjükkel, amely alól kicsillog a fejhez simuló kis aranyos fejkötő. Más csoportokban a legénység bokrétás kalappal, dúsan varrott báránnyal, mellrevalóban, rátartós délceg mozdulatokkal közeleg a templom felé, ahol már a korosabbja megelőzte a fiatalságot."

(Faragó József, Nagy Jenő, Vámszer Géza: Kalotaszegi magyar népviselet.)

. Torockó

Kalotaszeg sok-sok faluból álló néprajzi táj. Torockó viszont csak egyetlen település, de néprajzi szempontból mégis jelentős

A legszebbnek tartott erdélyi település az Erdélyi Szigethegység keleti részében. Erre a jellegére utalnak az 1870 táján, egy tűzvész után épült híres "fehér házai". A település fölé emelkedő Székelykő jellegzetes formája miatt Torockón kétszer kel fel a nap, ahogy ezt Jókai az "Egy az Isten" című regényében megírta. A szikla onnan kapta nevét, hogy a falu urai a XIII. században a közeli Aranyosszékről székelyeket hívtak segítségül a tatárok ellen, a segítség fejében pedig megkapták a hegytetőn akkoriban álló várat és környékét.



32. ábra Torockói látkép a Székelykővel.

Torda–Aranyos megyei Torockó lakosai vasbányászatból éltek, és a vízierővel hajtott vasverőkben Erdély számára ekevasat, kapát, fejszét, kaszapengét gyártottak. Később a modern bányászat és gyáripár feleslegessé tette a kezdetleges technikával dolgozó műhelyeket, majd megszüntette – megmaradt azonban a városi öntudat. Viseletükben is megmaradt több olyan sajátosság, aminek párhuzamait korábbi századok városi, nemesi öltözködésében találhatjuk meg.



33. ábra Torockói fehér házak sora

Torockó viselete nemes kelmével és az úri–polgári ruhatárhoz közelálló darabjaival úgy válik ki a többi erdélyi öltözet közül, mint a magyarországi falusi népviseletek közül a mezővárosok (Debrecen, Kecskemét) öltözetei.

A férfiak borjúszájú gyolcsingüket a nadrágon kívül viselték és kordovánból készült, a viselő korát megillető színű-, és díszítésű övvel szorították le. A gatyá itt csak alsó ruhanemű. Felette kétszer ványolt fehér abaposztóból ellenzős csizmanadrágot, harisnyát hordtak. Kék bojtos, puhaszárú fekete csizmát hordták hozzá. Az ing fölé bunda-lájbít vettek. Ez fehérített báránybőrből való, kék fonallal levarrt írha rátéttel díszített ujjatlan, elöl csukódó bőrmellény, nyakában magas rókaprém gallérral; téli–nyári öltözetdarab. Csak téli felsőruha a ködmön és a templomcondra. A ködmönhöz hasonlóan vállra vetve viselték, általában csak templomba menetkor. A vőlegény is templomcondrában esküdött. E nagy múltú darabok közé ékelődtek az ujjasok, sötétkék szebeni posztóból vagy kockás flanelből, ezeket az ingre vették fel a lájbi alá. Fekete nemezkalapjuk széles felhajtott karimájú, fekete bársonyszalag szegéssel készült. Itt maradt meg legtovább a fehér, lapos, három oldalról prémezett báránybőr sapka.

A lányok pártája aranycsipkével borított fekete bársony korona, körül aggatva három oldalról szalagokkal. A homlokon alákötötték a piros selymet: erősen sodrott szálú piros fonalból való szálköteget, melyet csak a párta alatt hordtak a felserdült lányok. Az asszonyok kontyba csavart hajuk fölé fekete selyem főkötőt vettek, homlokukat széles, erős, fekete atlaszszalaggal kötötték át. Mindezek fölött a fiatalasszony kék, piros vagy zöld selyemzállal hímzett vékony selyemfátylat viselt, amit a nyak körül megtekert s egyik oldalt a fül körül három díszes túvel megtűzött. Az ingnek két szokatlan sajátossága van: az egyik az, hogy hosszú, a másik pedig, hogy az ujja is hosszú; sípujjúnak mondják. Fehér gyolcsból készült, eleje nagy területen mintázottan sűrűn ráncolt. A hímzés, keresztben varrott a váll körül, piros vagy kék színben. A fiatalok a nyakban széles elterülő csipkés fodrot hordtak az ing fölött. Az elől dúsan ráncolt ingnek kiegészítője a fersing, ez a finom fehér gyolcsból készült vállas szoknya.

Eléje gyapjúsálból vert csipkével díszített zöld vagy kék posztó-, esetleg selyemkötényt kötnek. A derékra a viselő korához, s az alkalomhoz illő zsinórövet kötnek, hosszan lelógó bojtokkal. Ebbe tűzik csücskével a szokatlanul átlósan hajtott selyemkendőt. Ehhez az öltözethez palástot hordanak templommenetre. Palást helyett rókaprémes bundát, bundalajbit viseltek; ez elől csukódó, vörös selyemmel hímzett bőrmellény, mit nem öltöttek fel. Viseltek zöld posztó vagy selyemborításos, oldaltgombolós mellest is. A szoknya elé aprómintás fekete bársony- vagy selyemkötényt kötöttek. A lányoknak hegyes orrú, magas sarkú, piros csizmájuk volt, az asszonyoké fekete, mindkettő harmonikás szárú. A lányok ékessége a párta volt, melyet aranycipke borított. Kétfelől a vállra és hátra pántlikák omoltak.



34. ábra Templomba igyekvő fiatalok (Fotó: Eperjesiné Paranoi Mónika)



35. ábra Leány torockói viseletben

A torockói hímzés alapanyaga kender, vagy pedig vastag szálú pamutvászon. A fonala piros, vagy kék vastagabb pamut. A hímzés mindig egyszínű, többnyire szabadrajzú. Mintái az úri hímzéshez hasonlítanak. Jellegzetes motívuma a gránátalma. Alkalmazási területe: lepedők, párnahuzatok, rúdra valók, abroszok, ingvállak.



36. ábra Torockói gránátalmás hímzés



37. ábra Torockói lakásbelső magán múzeumban (Fotó: Eperjesiné Paranoi Mónika)

Torockó nagyon szép fekvésű település, különlegesek az egyforma fehér házai, a főterén a forrás. Érdemes meglátogatni.

3. Mezőség

Mezőség a legnagyobb néprajzi tájegységek egyike, a Kis- és a Nagy-Szamos, a Sajó, a Maros és az Aranyos között. Erdőtlen domság Erdély középső részén. A Mezőségen mintegy 300 magyarok, románok és németek (szászok) lakta község található. Nevezetes vásáros helyei: Nagysármás, Mócs, Buza, Uzdiszentpéter, Mezőbánd. Jellegzetes magyarlakta helysége Szamosújvár és a közelében Szék.

A román és szász lakosság közé ékelődött magyarság, archaikus kultúráját őriz. Még ma is látni népviseletbe öltözött embereket a hétköznapokon is.

A népművészetet és a néptáncot kedvelők között jól ismert mezőségi település nevek: Székmezőváros, a közeli Ördögősfüzes, Székkenyerűszentmárton és Magyarpalatka.

Szék vált a legismertebb mezőségi faluvá. Köszönhető táncházainak, és a sok-sok széki asszonynak, akik hímzéseiket árusítva gyakran megfordulnak takaros és egyszerű népviseleteikben Budapest utcáin is.

A hazai és külföldi néptánc kedvelő fiatalok körében igen nagy népszerűségnek örvend az évente megrendezett Nemzetközi népzene- és néptánc tábor, amely az első jelentős rendezvénye volt a Válaszúton működő "Kallós-kúriának". Azóta évről-évre nő a táborok száma, így ma már gyermek-, oktató- és alkotó táborok is működnek itt. A népi kézművesek számára is fontos központ a Mezőség és Válaszút.

A Kallós kúriában 2010-ben megújult környezetben nyitotta meg ismét a kapuit Kallós Zoltán néprajzkutató csodálatos gyűjteménye. Ez a ház és ez a gyűjtemény a textilesek zarándokhelye. Itt láthatóak Kalotaszeg és a Mezőség legszebb textíliái.



38. ábra Részlet a Kallós múzeumból. (Fotó: Beszprémy Katalin)



39. ábra Részlet a Kallós múzeumból. (Fotó: Beszprémy Katalin)



40. ábra Részlet a Kallós múzeumból. (Fotó: Beszprémy Katalin)

Válaszúttól nem messze van, Bonchida

Bonchida (Bruck, Bonțida) a Mezőség nyugati szélén, a Szamosmelléki dombvidék Széki ágában, az itt északra, a kanyargó Kis-Szamos jobb partján, a délről érkező Kötelendi (Gyéres) patak torkolatánál fekszik. Legnevezetesebb látnivalója, a ma romjaiban álló, de még így is impozáns egykori Bánffy-várkastély. Ma a saroktoronyok, néhány szoba, egypár megmaradt reneszánsz ajtó- és ablakkeret várja sorsa alakulását.

Mezőség a tánc és zenei értékein kívül, a kézművesek számára is tartogat különleges értékeket.

Mezőség a csergék, és bogózással szövött szőnyegek szülőhelye. Ma is működő gyapjútűsülő, kallómalom és ványoló is működik itt.



41. ábra Csergeványoló a vízimalomnál (Fotó: Tukora Istvánné)

A mezőszégi öltözet lényesen egyszerűbb, mint a kalotaszegi, sokkal kevesebb díszítés van rajta és az egyes öltözetdarabok színei is sokkal visszafogottabbak.

A legismertebb a székiek fekete – vörös apróra rakott bő szoknyája és fekete, hímzett picir virágokkal díszített kendője. A férfiak ruhájára a kék szín a jellemző. A szalmakalap elengedhetetlen része a viseletnek és a mindennapoknak.



42. ábra Mezőségi fiatalok csoportja

A nő viselet rakott szoknyája hosszú, anyaga pamut, többnyire egyszínű, vagy piros és fekete kis virágmintával díszített. Felette kötény. Bő ujjú fehér ing, és egyszerű mellény. A női ruházkodásban a fehér– fekete–vörös férfiak öltözékében a fehér– fekete–kék, szín dominál. A férfiak és a nők egyaránt viseltek szalmakalapot. A nők a széles karimájú kalapjukat csak a mezei munkához vették fel.



43. ábra Széki lányok

A férfiak kék posztóból varrt, sárgaréz pikkelygombokkal díszített mellényt, fehér inget, télen kék segesvári flanel ujjast, szászos bőr mellrevalót, fekete vagy szürke, házilag szőtt harisnyát (fekete zsinórral) viselnek. Lábukon hegyes orrú csizmát hosszú szárral (minél nagyobb, annál nagyobb a tisztesség), fejükön nagy karimájú posztókalapot (ezt újabban a jellegzetes szalmakalap váltotta fel) hordanak. A szűk szárú harisnyát a príccsesnadrág váltotta fel, de a harisnyát is hordják. A marhatartók éjjel fehér szűrt is viseltek



44. ábra Széki férfiak csoportja

A mezősegi kézművesek gyönyörű hímzéseket, bőrtárgyakat (öveket) és kerámiákat készítettek.



45. ábra Fazekas edény, a Kallós múzeumból Fotó: Beszprémy Katalin

A Mezőségben levő városban, Szamosújváron működik a Téka Alapítvány, mely 2005-ben indította el a mezősegi közművelődési rehabilitációs programot. Kiindulópontjuk az volt, hogy a mezősegi szórvány oktatási rendszerének fejlesztése mellett (válaszúti és szamosújvári szórványkollégiumok) nyomon kövessék és elősegítsék ezeknek a közösségeknek a modernizációs folyamatait is. A program fokozatai:- Helyi akciócsoportok létrehozása a települések közművelődési, közösségi életében felelős személyek együttműködésével- A helyi anyagi és szellemi erőforrások feltérképezése, értékleltárak összeállítása. - Tájházak létrehozása minden nagyobb mezősegi szórványtelepülésen.

4. Székelyföld

Erdélyben a Székelyföldön élnek, a legnagyobb számú székelyek és magyarok, akik csaknem teljesen zárt magyar nyelvtömböt alkotnak. Számuk háromnegyedmilliónyi (750 ezer) körül lehet. Az általuk lakott terület jó része 1952—1968 között Magyar Autonóm Tartományként szerepelt a román közigazgatásban és a térképeken.

A székely magyar nyelvet beszélő népcsoport, mely hagyományai szerint hun eredetű és a honfoglalás idején már a Kárpát-medencében élt, mint Attila király népének maradéka. A Honfoglaláskor csatlakoztak a magyarokhoz.

A Székelyföld magában foglalja a Keleti-Kárpátokat, a Hargitát, a Gyergyói-havasokat, a Csíki-havasokat, a Maros, a Küküllő és az Olt folyók forrásvidékét, a Nyárád mentét, a Sóvidéket, Gyergyót, Csíkot, Háromszéket, Kászont, Erdővidéket és a Homoród mentét.

A történeti hagyományok szerint a székelyeket ezer éve határőrizeti feladattal telepítették e régióba, a mai székelyföldre, Erdély keleti határvidékére, s kollektív nemességet adva részeltették kiváltságokban őket.

Eredetileg a Királyföldet is ők kapták és vigyázták, de azt a 12. században átadták a behívott szászoknak, akik nyolc évszázadon át éltek autonóm társnemzetként együtt a székelyekkel és magyarokkal. Az országnyi nagyságú Székelyföld a határon túli magyarság legőshonosabb tömbje.

A székelység a maga sajátos hagyományaival, eredetmondáival, nyelvét és szabadságjogait öntudatosan védő, tehetséges fiaival, a táj pedig erdőivel, hegyeivel, vizeivel és medencéivel különleges szerepet tölt be a magyar nemzettudatban.

Orbán Balázs, a székely tudós A Székelyföld leírása című nagy ívű munkájában foglalta össze e jelentős tájegység tudnivalóit a 19. század második felében. A székelyek egészen 1876-ig autonóm közigazgatási egységekbe, úgynevezett székekbe szerveződve éltek, dolgoztak s látták el határőrizeti szolgálatukat. Ezek voltak:

Udvarhelyszék (ide tartozott Bardóc és Keresztúr fiúszék is),

- Csíkszék (ide tartozott Gyergyó és Kászon fiúszék),
- Háromszék (amely Sepsí-, Kézdi-, Orbaiszékéből s Miklósvár fiúszékéből alakult),
- Marosszék (központja Marosvásárhely),
- Aranyosszék (Torda és Nagyenyed között Felvinc központtal).

A székelyföldi tömbmagyarság központja a 160 ezer lélekszámú Marosvásárhely, egykor a Magyar Autonóm tartomány központja, számos magyar intézményével, történelmi múltjával, színházával, egyetemével.

A Hargita és Kovászna megyékké átszervezett egykori székely székek és székvárosaik — Székelyudvarhely, Csíkszereda, Sepsiszentgyörgy, Kézdivásárhely, Gyergyószentmiklós.

| | | | | | |
|--------|--------|---------|--------|--------|---------|
| ǻ = A | ı̇ = í | Ȩ = R | ǻ = A | ı̇ = í | Ȩ = R |
| ǻ̇ = Á | ı̇ = J | Ȧ = S | ǻ̇ = Á | ı̇ = J | Ȧ = S |
| X = B | ◊ = K | = SZ | X = B | ◊ = K | = SZ |
| ↑ = C | ⌘ = L | γ = T | ↑ = C | ⌘ = L | γ = T |
| Ȩ = CS | ∅ = LY | χ = TY | Ȩ = CS | ∅ = LY | χ = TY |
| † = D | ǻ = M | Ȩ = U | † = D | ǻ = M | Ȩ = U |
| ǻ̇ = E | › = N | Ȩ = Ú | ǻ̇ = E | › = N | Ȩ = Ú |
| › = É | D = NY | Ȩ = Ü | › = É | D = NY | Ȩ = Ü |
| ∅ = F | › = O | Ȩ = Ű | ∅ = F | › = O | Ȩ = Ű |
| ⌘ = G | ∂ = Ó | M = V | ⌘ = G | ∂ = Ó | M = V |
| ‡ = GY | K = Ö | Ȩ = Z | ‡ = GY | K = Ö | Ȩ = Z |
| ǻ̇ = H | ǻ̇ = Ö | Ȩ = ZS | ǻ̇ = H | ǻ̇ = Ö | Ȩ = ZS |
| † = I | ǻ = P | ı̇ = AK | † = I | ǻ = P | ı̇ = AK |

46. ábra Székely rovásírás

A székelyeknek saját írásrendszerük van, amit rovásírásnak neveznek. A rovásírás a székelyek körében fennmaradt, eredete a magyar honfoglalás előtti időkbe nyúlik vissza. Általában fába vésték, rótták (innen az elnevezés), az írás iránya, jobbról balra halad. A jeleket némelykor használták díszítésre, öltözeten üzenetközvetítésre is.



47. ábra "Keptár" Hímzett mellény Klézséről (Fotó: Duma Dániel)

Egyesek szerint, a csángó "keptár" díszítése, a rovásírás jeleit tartalmazza.

A székelyek hagyományosan értenek a famunkákhoz, az ácsmesterséghez, a házépítéshez.



48. ábra Erdélyi faház (Fotó: Lőrincz Etel)



49. ábra Székelyföldi faház



50. ábra Melléképület Székelyföldön

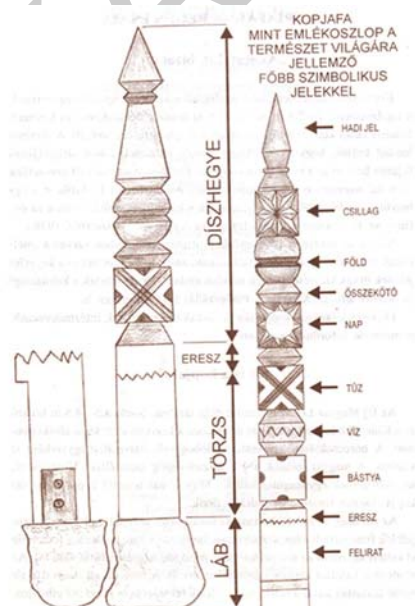
Ezen a vidéken a kapuknak különös varázsa van, rendkívül változatosak. Külön kapurész szolgál a járműveknek és külön utcaajtós rész a gyalogosoknak. E kettőt vonja szerves egységbe a kötött kapu. Sajátos formája a "galambdúcos" székely kapu, amelynek három tipikus változatát találhatjuk. A csíki, az udvarhelyi és a háromszéki.

A székely kapuk, sajátos varázsa a verses hívogató, pl. "Béke a bėjövőnek, Áldás a kimenőnek" vagy: "Ha jó szándék hoz, e kapun bejöhetsz, különben az úton fel s alá elmehetsz", "Szíves vendéglátó e kapu gazdája, ki a fáradt utast tárt karokkal várja".



51. ábra Székelykapuk Orbán Balázs síremlékénél (Fotó: Lőrincz Etel)

Nem csak a kapuk, hanem a sírjelek is szépen faragottak, üzenethordozók: A reformátusok temetőiben kopjafákat találunk. Minden egyes fejfa elmeséli, – ha a néző érti a jelek nyelvét, – annak az élettörténetét, akinek az emlékére állították. Az egyszerű szemlélődő is le tud olvasni néhány egyszerűbb jelet, a kopjafákról.



52. ábra, Egyszerű kopjafa rajza és jelentése

Az emlékként állított kopjafáknak egészen más a jelentésük.



53. ábra Kopjafaerdő a Nyergestetőn (Fotó: Lőrincz Etel)

Székelyföld néhány települése, és kézműves termékei szinte mindenki számára közismertek:

Hargita megye nagyközsége, Sóvidék egyik leghíresebb települése, **Korond** a 13A műút mellett, Parajdtól 11, Szovátától 18, Székelyudvarhelytől 29, míg Csíkszeredától 80 km-re fekszik. Korond a népi fazekasság legismertebb erdélyi központja. Ezen a településen szinte mindenki fazekas. Ma már idegenforgalmi központ. A falu mellett borvíz források is vannak. Híres a taplófeldolgozásáról is.



54. ábra A "taplászok" terméke, a taplógombából készült sapka

A székelyföld kézműves termékei messze földön híresek. Korondi kerámiát mindenki igyekszik hazavinni ha Erdélybe jár. A fazekasság a határában levő agyagbányának köszönhetően lett itt főfoglalkozássá. A mai korondi fazekas edények két fő csoportba oszthatóak. A kék–fehér és a színes edényekre. Jellegzetes termékük a bokály.

Székelyföldön sokféle láthatunk eladásra kínált gyapjú, és pamut szőtteket. Ünnepeken ma is láthatunk, népviseletbe öltözött embereket. A székelyeknél még erősen élnek a hagyományok. Falusi lakodalmak, farsang, húsvét, búcsúk. Ezeken az alkalmakon előkerülnek a népviseletek, amelyeket nagy szeretettel hordanak ilyenkor a fiatalok is.



55. ábra Korondi fazekasok termékei



56. ábra Az árusok portékái



57. ábra Székelyek, székelykapu előtt



58. ábra Fiatal székelyek a táncban

A székelyföldi népviselet részeit, a nők vörös-fekete csíkos szoknyáját és a férfiak ruházatához a posztót is maguk szőtték gyapjúból.

Erdélyben járva, de már Magyarországon is népszerű, a legelterjedtebb édesség a kürtőskalács, amely a kályhacsőről kapta a nevét, hiszen a székelyek a kályhacsövet kürtőcsőnek nevezik, a kürtőskalács sütőfa nagysága és átmérője is erre utal. Kürtőskalácsnak nevezzük azt a fahengerre tekert kelt tésztát, amelyet kristálycukorba forgatunk és a cukor sütés közben rákaramellizálódva, szép mázas fényt ad az elkészült süteménynek.

Székelyföld részei:

Aranyosszék

Aranyosszék Erdély egyik legérdekesebb régiója. Ércbányái már a rómaiak korában is ismertek voltak, ezek jelentik ma is egész Erdély egyik legfontosabb természeti kincsét. A monarchia idejében Aranyosszékre telepített arany-, vas- és rézbányász családok kiemelt gazdasági fejlődéssel lendítették fel a térséget, ami napjainkig érezteti a hatását. Az iparival együtt importált kulturális különbözőség napjainkig különös színt ad a régió településeinek.

Leghíresebb, és legismertebb természeti látványossága a Tordai hasadék, melyhez számos Szent László legenda kapcsolódik. Értékes és különleges a növényvilága, több cseppkőbarlang található itt.

Marosszék

Marosszék egyike volt a székely székeknek, vagyis a történelmi Székelyföld közigazgatási egységeinek. Székhelye Marosvásárhely.

Marosszék jellegzetes néphagyománya a húsvéti határkerülés. Húsvét másodnapján indul a zenészekkel az öntözés.

Marosszék a vármegyei mezősegi magyarság és a székelység sajátos átmeneti területe s egyben a Székelyföld legfejlettebb tánckultúrájú része. A székely verbunk gazdagabb, fejlett változatai mellett ez a marosszéki forgató hazája, kisugárzó központja, s itt jelenik meg először a friss csárdás sajátos, székely színezetű ugrós–dobogós formája, a cigánycsárdás vagy szökös.

Marosszékben található, Kibéd nevű település, ahol gyapjúfeldolgozó működik ma is.

Udvarhelyszék

Az egykori székely székek egyike önálló tájegység. A Székelyföld nyugati részén fekszik a Kis- és Nagy-Homoród, a Vargyas patakok, valamint a Nagy-Küküllő és a Fehér-Nyikó völgyében. A köztudatban, a székely portát már nem is képzelik el székely kapu nélkül, amely a települések utcaképeinek sajátos hangulatot kölcsönöz. Udvarhelyszéken **Máréfalva** a legreprezentatívabb a fából való építészet szempontjából, hiszen ebben a faluban látható a legtöbb székely kapu. Ennek a hagyományait tudatosan őrzik.



59. ábra Székelykapu Máréfalván (Fotó: Korniss Péter)

Udvarhelyszék egyik leglátogatottabb települése **Korond**.



60. ábra Korondi fazekasság

A **kőrispataki** szalmakalapok és – fonatok a régió határain kívüli kereskedelemben is egyaránt megtalálhatóak.



61. ábra Szőcs Lajos kalapmúzeuma Kőrispatakon

Udvarhelyszék szabadrajzú hímzései a torockóival rokonok és a minták rajzában az úri hímzésre emlékeztetnek. Vastagabb alapra, vastagabb szállal, vörös, és kék színnel hímeztek. A szálánvarrott hímzéseket is készítették.

Háromszék

Nem egységes néprajzi terület. Kézdiszék, Kézdivásárhely központtal, Sepsiszék Sepsiszentgyörgy központtal, és Orbai szék Kovászna központtal. A tájegység népművészetében a fafeldolgozásnak, textilmunkáknak és az agyagművességnek volt kiemelt szerepe. A fafeldolgozó–mesterségek közül a festett bútorok készítése és az ácsolt, rovott díszű ládák előállításáról nevezetes.



62. ábra Festett fali téka Balázs Pál munkája

Kézdivásárhely, céhes alapon szervezett kézműves iparát és kereskedelmét az erdélyi fejedelmek kiváltságlevellekkel segítették. A város termékei a moldvai piacok felé irányultak. A város általános érdeklődésre számot tartó kuriózuma az udvarteres elrendezés. Az első telepések sűrűn egymás mellett fekvő telkeket vásároltak, melyek mindegyike a hajdani piactér közepétől indult ki. A területek főtérre néző részére rakták ki a vásárok idején portékájukat. Épületeikkel terjeszkedni így csak hátrafelé tudtak, a keskeny telkek két oldalán, úgy, hogy középen egy udvar "járó utca" is maradjon. Így alakultak ki a jellegzetes udvarterek. Ma 73 ilyen sikátorszerű udvartere van a városnak.

Híres a kézműves szakmákat bemutató néprajzi múzeuma.

Csíkszék

Csík vagy Csíkország a Hargita és a Keleti-Kárpátok magas bércei közé zárt medence. Itt az Olt völgyében vannak a leghidegebb telek. A hegyeken fenyves erdők díszlenek, a hegyoldalakon juhok legelnek.

A néprajzi szakirodalom Csíkot és Gyergyót Székelyföld leginkább hagyományőrző részeként tartja számon.

Híres zarándokhely Csíksomlyó, ahová százezrek látogatnak el.



63. ábra Csíksomlyói búcsú



64. ábra Csíksomlyói kegytemplom belseje, a híres Mária szoborral

Csíksomlyói búcsúra mai is népviseletben érkeznek a zarándokok egy része. Sokféle népviselettel és nyelvjárással találkozhatunk itt.

Csíksomlyó másik híres eseménye, amely néprajzi szempontból is fontos, a Domokos Pál Péter által alapított Ezer Székely Leány Találkozója.



65. ábra A találkozó emblémája



66. ábra A székely leányok



67. ábra Székely leányok népviseletben a találkozón

Csíkszentdomonkos a Csíki medence legmagasabban fekvő faluja, gerincrése az Olt, valamint a Lok – és Szádakút–patakok találkozásánál fekszik. Határában a Tarkó havasa alatt feküdt a középkori Tarkó falu, amelynek határában a magyar lakosság vasat és rezet bányászott. Itt született 1896. augusztus 28-án Márton Áron gyulafehérvári püspök, Erdély nagy fia, az erdélyi katolikus egyház nagy alakja, emlékére születésének 100. évfordulóján szobrot állítottak. Itt is szép festékeseket szőttek.

Ezen a vidéken, Csíkban szőtték és szövik ma is a legszebb festékes szőnyeget. Ezeket a gyapjúból készült pokrócféléket, sokféle elnevezéssel emlegetik: Székely szőnyeg, székely kilim, székely festékes. Nem használatra, inkább vagyontárgyként és díszáruként használták. Nem takaróztak vele, ritkán, inkább csak mostanában tették földre. Asztalra, ágyra, ládára terítették, ritkán falra tették. Minden házban volt belőle legalább egy darab.



68. ábra Festékes szőnyegekkel berendezett szobarészlet Csíkszeredán, a Néprajzi Múzeumban (Mikó vár)



69. ábra Hagyományos székely festékes szőnyeg

Az egykori szőnyegszövés emlékét őrzik a csíki festékesek. Elzártabb csíki, kászoni falvakban még napjainkban is szőnek festékes szőnyeget, takarókat. Szövéséhez a rackajuh gyapját használják, a régiek színeit növényi eredetű festékekkel festették meg.

A hideg elleni védelemre, és köznapi takaróként a csergét használták. Csíkban is működtek híres fazekas központok, pl.: Csíkdánfalván, Csíkmadarason. A famunkák, ács munkák, fafaragás Csíkban is, mint Erdély más területein jelentős kézműves tevékenység volt.



70. ábra Székely csergék



71. ábra Csíki kályhacsempe



72. ábra Csíki házak



73. ábra Öreg csíki székelykapu

:Az egykori Udvarhely, Háromszék, Csík és Marosszékből is jelentős volt a hímző kultúra. A szálánvarrott és szabadrajzú munkák, párnavégeken, lepedőkön és rúdravalókon jelentkezők, testi ruhát nem díszítettek vele. Kender-, és pamutalapanyagból készített, – többnyire vékony, – vászonra varrták őket, pamutfonallal. A hímzőfonal színe piros és kék, ritkábban a kettő együtt. Az öltéstechnika általában szálánvarrott, amit csupán kevés keresztszem lazít. Az igen szép számú hímzés között vannak tisztán mértani mintájúak és mértani formájú növényi minták, virágtövek. A hímzések egészét tekintve szembeötlő az aprólékos kidolgozás (kiváltképp a csíki példányokon), a levegős, ritkás rajz, a jól áttekinthető szerkezet. Jól tagolt, bizonyos gazdaságossággal megszabott mezőket hímeznek. Zsúfolásnak nyoma sincs, a székely hímzéseken a varrók a minta tisztaságára, rajzosságára törekedtek. A székely hímzések egyszerűek, de mintakincsük igen változatos. Általában széles középhímet varrtak, amit két oldalról sima vagy szaggatott vonalsor zár le; a szerény peremdísz, melynek formája mindig független a középhímtől, ehhez tapad közvetlenül.



74. ábra Csíki keresztsemes

Az asszonyok egyik legfontosabb elfoglaltsága volt a ruhanemű és a lakástextíliák megszövése.

A ruhafélékhez, melyeket testi ruhának neveztek, ma alsóruhának hívnánk, kenderből és pamutból szóttek vásznakot. Ezeket többnyire hímzéssel díszítették. A felső ruhákat gyapjúból készítették. A posztót megszótták és kallóba vitték, ahol nemezelődött, ezáltal tartósabbá vált. A férfiak számára készült posztót nem mintázták. Ezeket varrás után zsinórozással díszítették. A nők számára készült gyapjúsöveteket piros-fekete, esetenként színes csíkokkal szótták. Ebből készültek a rokolyák. Falvanként más-más csíkrenddel.

A hímzések alapanyagát, a vásznat, melyet a lakások díszítésére kihímeztek, maguk szótták. A lakásaikban szükséges textíliák nagy része szövással díszített. Két nagy csoportja van. A gyapjúból készült szőttesek, melyekhez a csergék és a festékesek tartoznak, és a kenderből, pamutból való szőttesek. Ezek a szedettesek. Szövés közben történik a minta bevitele. A mintázat színe többnyire vörös, ritkán kék, vagy fekete. A főmintát, melyről a minta a nevét kapja, két oldalt keskenyebb mintacsíkok, mesterkéek keretezik. A tisztaszobában lévő vetett ágyakba, hímzett és szövött párnák sorát helyezték el. A lányok hozományába szánt ládába is volt, egy tucat ezekből.



75. ábra Csíki szedettes párnavégek

A fenyő hazája, a Székelyföld legzordabb éghajlatú vidéke. Erdélyi viszonylatban a földrajzi adottságai miatt Háromszékkal mutat rokonságot. A medence legrégebbi települései: Gyergyószentmiklós, Gyergyóalfalu, Gyergyószárhegy és Gyergyóújfalu. A gyergyói székelyek, számára a megélhetést többnyire az erdő biztosítja. Híres turisztikai látványosságok: **A Békás szoros, és a Gyilkos tó.**



76. ábra Ditrói ház faragott tűzfala (Gyergyó)

Kászon

Az egyik legkisebb tájrész Hargita megyében. Festékes szőnyegek híresei.



77. ábra. Kászoni festékes mintája (Feldolgozás, Tukora Isrtvánné)

Barcaság

Hétfalusi csángók

A barcasági magyarok többsége Brassóban, illetve a Brassó keleti elővárosának is tekinthető Négyfaluban – négy faluból kialakult város –, és a szomszédos Tatrangon, Pürkerecen és Zajzonban (Háromfalu), együtt Hétfalu régióban, továbbá a medence nyugati és északi peremén levő községekben (Barcaújfalu, Krizba, Apáca, Hídvég, Árapatak és Erősd) laknak.



78. ábra Hétfalusi csángó pár

5. Gyimes, Moldva, Bukovina

A gyimesi csángók telepei a Gyimesi szorosban folyó Tatros folyó felé szaladó patakok völgyeiben levő település füzerekből áll, alig 30 km-re Csíkszeredától.

Gyimesfelsőlök és Gyimesközéplök az erre járó turisták által is ismert települések. A többi település nevét általában a patakokról kapta: Récepataka, Rajkópataka, Bothavaspataka, Hidegpataka, Ciherepataka, stb. Lakossága többnyire magyar. Ebben a völgyben fut, a Tatros mellett, a gyimesi vasútvonal.

Ezen a szoroson át menekültek az Erdélyből távozni kényszerülő székelyek és magyarok Moldvába. így történt 1764-ben a Madéfalvi veszedelem (székelyöldöklés) idején is. Ekkor növekedett meg Gyimes addig gyér lakossága, és a Moldvában élő székelyek száma.

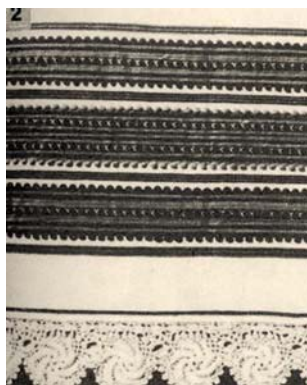
Zenéjéről és táncairól ismert Gyimes. Furulya, ütőgardon. A férfi furulyázik vagy hegedül, a felesége ütőgardonon játszik.



79. ábra Gyimesi csángók csoportja

Az ütőgardon, a csellóhoz hasonló, házi készítésű, négyhúrú ütőhangszer. A közönséges gardon testét egy darab juhar- vagy fűzfából vájják ki, mint a teknőt. Külső tartozéka az „ütő” vagy „gardonpáca”, 40 cm-nyi hosszúságú, seprűnyél vastagságú keményfa bot. A gardonnak régen három húrja volt, a mostaniak négyhúrúak.

Jellegzetes a népviselete. A férfiak szűk nadrágféleséget (harisnya) hordanak, felette hosszú kívül hordott inget, melyet széles bőr öv fog át. Mellényük a mellrészen, szögletes elhelyezésben színes virágokkal hímzett, birkabőrből van. Bocskor a lábukon, fejükön kalap, vagy kucsma. A nők mellévarrott (nyakkivárástól ráncolt) ujján dúsan hímzett inget, fekete lepelszoknyát viselnek, szövött övvel. Fejükön kendő.



80. ábra Gyimesi vászon szőttes

Moldva:

A moldvai csángók a Kárpátokon túl élő magyarok. Sajátos régies nyelvjárásokat beszélnek.

Folyamatos elrománosítás ellenére a katolikus vallásukra támaszkodva még őrzik magyarságukat. Eredet történetük szerint Árpád fejedelem a honfoglalás idején hátrahagyott népének maradékai.



81. ábra csángó asszonyok lakodalomban (Fotó: Kontár Noémi)

Népessége úgynevezett magyaros és székelyes csángókból, valamint románokból áll. A magyaros csángók az "óslakosok", a székelyes csángók az Erdélyből kimenekült székelyek utódai. Viseletük és nyelvjárásuk különböző.



82. ábra Magyaros és székelyes csángó "keptár" gyapjú mellény, csángó vászon szöttesek, írott tojások (Fotó: Kontár Juraj)

A magyarság legarchaikusabb népcsoportja. A csángók zöme a magyar állam területén kívül élt és él. Ők a Kárpátok keleti nyúlványainak, Moldvának és Bukovinának a lakói. Tudni vélük róluk, hogy egy részük az Etelközéből maradt itt, zömük a Székelyföldről „csángált” át a vészkorszakokban, északi csoportjukat pedig a Maros mentéről telepítették át a 13. században. Románia keleti részén, Moldvában, a Kárpátok és a Prut folyó közti területen a folyamatosan nagyszámú magyar népesség lakik.

A csángó nyelvjárás különbözik a Kárpát-medencén belül beszélt magyar nyelvtől. A csángók nem ismerik a múlt században lezajlott nyelvújítás során született szavainkat s azokat sem, amelyek később keletkeztek.



83. ábra Pusztinai csángó asszony (Fotó: Kontár Emese)

Általunk elfeledett szavakat, nyelvtani szerkezeteket használnak. Beszédüket, imádságaikat, dalaikat hallgatva megcsodálhatjuk középkori kódexeink hangulatát idéző nyelvezetüket. A moldvai csángók éneke, népzeneje megőrizte a magyar karaktert. Más magyar vidékek zenei jellegzetességeitől megkülönbözteti őket a régi hagyományok megőrzése, a más vidékekről nem ismert dallamok nagy száma, az új stílusú dallamok kisebb mennyisége, a díszítések feltűnő gazdagsága és a román hatás. *(Benda Kálmán, illetve Zagyva Natália kéziratai nyomán szerkesztett szöveg)*

A moldvai csángó magyarok néprajza, nyelve, éneke felbecsülhetetlen kultúrtörténeti kincs a magyarságnak. Etnikai elszigeteltségük következtében évszázados hagyományokat őriznek. Olyan emlékeket, amelyek a Kárpát-medencén belül élő magyaroknál már nem, vagy csak töredékesen léteznek.

A moldvai csángók kézművességéről keveset tudunk, pedig nagyon sokrétű.



84. ábra Csángó vászonszöttes (fotó: Lőrincz Etel)



85. ábra "Babos" gyapjúszöttesek (fotó: Lőrincz Etel)



86. ábra "Kockás" cserge (Fotó: Kontár Juraj)



87. ábra Gyajú szóttés (Fotó: Kontár Juraj)

A sokszínű és változatos textíliák mellett különlegesen érdekesek a kerámiák és fából készült tárgyaik is.



88. ábra Moldvai kerámiákból egy csokorral (Kontár Juraj fotói)



89. ábra Fából és fakéregből készült tárgyak Moldvából (Kontár Juraj fotói)

Bukovina

Az 1764-es madéfalvi veszedelem után, több ezer székely vándorolt ki Erdélyből Moldovába, és egy részük később Bukovinában telepedett le. Ők a bukovinai székelyek.

Jelenleg kettévágja Bukovinát az Ukrán – Román határ. A régi magyar falvak román területre kerültek, az ukrán határ közelébe. Ma már nincs számottevő magyar lakossága csak magyar emlékek.

A bukovinai székelyek régies, a moldvaitól eltérő, annál székelyesebb hatású kultúrájuk, szokásaik és viseletük miatt érdekesek a néprajz számára.

A Bukovinába vándorolt székelyek a 18. századi erdélyi kultúrát vitték magukkal Moldvába, ahonnan 10 év múlva Hadik András gróf hívására Bukovinába mentek, ahol 5 faluban éltek, mintegy 200 évig. (*Istensegíts, Fogadjisten, Hadikfalva, Andrásfalva, Józseffalva*)



90. ábra Bukovinai gerendákból épített régi stílusú faház



91. ábra Bukovinai család



92. ábra Bukovinai konyha, csernakeresztúri tájgázban



93. ábra Bukovinai szobabelső Csernakeresztúron

Folyamatos volt a visszavándorlás Erdélybe. (pl. Csernakeresztúr, Déva, Sztigyszentgyörgy,) Al-Dunához, (Hertelendifalva, Székelykeve, Sándoregyháza), és Amerikába, főként Kanadába.

Magyar földre a második világháború alatti néesség-mozgás, telepítések következtében jutottak. Bácskában telepítették le őket. Két év múlva a háború fordulatai hatására, menekülniük kellett. Félévnyi frontvonalban való vándorlás után végül Tolna, Baranya és Bács-Kiskun megyékben leltek otthonra. A bukovinai székelyeket tehát dél-magyarországon kell keresnünk, a Völgységben.



94. ábra Bukovinai betlehemes szereplői I.



95. kép Bukovinai betlehemes szereplői II. "Csobányok" azaz pásztorok



96. ábra Bukovinai "mellyesbunda " férfi mellény

TANULÁSIRÁNYÍTÓ

Ön Erdélyi tanulmányútra készül. Hogyan tervezné meg?

A következő kérdéseket kell tisztáznia:

- mit vár az utazástól
- mely szakmák azok, amelyekről többet szeretne tudni
- mennyi idő áll rendelkezésére az utazáshoz
- egyéni, vagy csoportos utazást szervez
- mennyi pénz áll rendelkezésére

Ezek eldöntése után, a következő feladatai vannak:

- megérdeklődni a meglátogatandó műhelyektől, tudják-e fogadni és milyen feltételekkel
- megszervezni a szálláshelyeket, étkezést
- megszervezni az utazás körülményeit, a járműveket
- előkészíteni a dokumentálás eszközeit
- ellenőrizni az iratokat, gyógyszereket, ruhákat, pénzt váltani

Ön a csángó fazekasságról szeretne minél többet megtudni. Hol talál erre vonatkozó információt?

- Ha mai kerámiákat keres, Pertrás Mária csángó származású kerámikusművész és népdalénekes alkotásait kell keresnie, ha régi tárgyakat szeretne látni:
- A Budapesti Néprajzi Múzeumban és annak könyvtárában, a Széchenyi könyvtárban, és néprajzi szakkönyvekből:
- *Dr Kós Károly: Eszköz munka néphagyomány, Kriterion, 10980*
- *Dr. Kós Károly-Szentimrei Judit_Dr. Nagy Jenő: Moldvai csángó népművészet, Kriterion könyvkiadó, 1981*
- Megkeresheti interneten a csángó múzeum honlapját: www.csangomuzeum.ro

Múzeumok:

- Ha lehetősége van hosszabb utazást tenni, Csíkszerdán a Mikó várban levő Néprajzi Múzeumot érdemes megtekinteni..
- Meglátogathatja a Zabolai Csángó Múzeumot,
- Bukovinában a Radauti Néprajzi Múzeumot.

Az erdélyi Mezőség néprajzát szeretné tanulmányozni. Merre kell keresnie?

A magyar néprajzi tájak elnevezései között gyakran találunk a táj földrajzi elnevezésére utaló neveket. Pl.: Hegyalja, Völgyesség, Mezőföld, Felföld, Mezőség.

Található Mezőség tájnév Borsodban is. Ezért tesszük hozzá a pontosítást: *erdélyi Mezőség*.

A Mezőség: A Mezőség Erdély középső részének lankás dombvidéke a Kis-Szamos, a Nagy-Szamos, a Sajó, a Maros és az Aranyos folyók között található. Mintegy 300 magyarok, románok és németek (szászok) lakta községből álló tájegység, város nélküli régió, ez kölcsönzi neki a sajátos arculatot. Közeleli nagyvárosok, Kolozsvár, és Szamosújvár.

Mezőség és Kalotaszeg legszebb népművészeti alkotásainak kiállítása Válaszúton Kallós Zoltán néprajztudós múzeumában látható.

Önnek a Gyöngyök felhasználása az erdélyi népi kultúrában témából kell dolgozatot írnia. Mely erdélyi néprajzi területhez fordulna elsősorban?

Kalotaszeg az a néprajzi tájegység Erdélyben, ahol a gyöngyöket művészi szinten használják a népviseleteikhez. Gyöngyfűzés, gyöngyszövés és gyönggyel való hímzés módjait, gyöngyös fejdíszeket is tanulmányozhatja itt.

Kalotaszeg, Nyugat-Románia magyarok által lakott területeinek egyike, régi erdélyi magyar népi hagyományok őrzője, a Mezőségtől keletre, a Körösök, és a Kalota folyók vidéke. A mai tájegység Kolozsvártól nyugatra fekszik, de tőle északra és keletre is vannak falvak, amelyek néphagyományaik alapján rokonságot mutatnak Kalotaszeggel.

Ismert települései: Bánffyhunad, Inaktelke, Kalotaszentkirály, Körösfő, Magyarvista, Méra,

A székely kapukat kívánja tanulmányozni. Hol talál belőle egy tömbben a legtöbbet?

A székelykapu ornamentikája Kínában (a sárkány-mintás gerendadíszítésben), és a belső-ázsiai népek hiedelemvilágában gyökerezik. A székelykapu elterjedése a Peking-Magyarország vonal mentén kísérelhető végig egy 1000 km-es széles sávban; sem ettől északra, sem ettől délre nem fordul elő; Nyugat-Európa nem ismeri. (Kivétel ez alól az emigrált magyarok közösségekben vagy az emigrációban elhunyt magyaroknak – például Mikes Kelemennek Rodostóban – állított székelykapuk.)

A székelykapukat, díszesen faragott kapukat, fedett kapukat Erdélyben szinte mindenhol megtaláljuk valamilyen formában, sőt, még a Kárpátokon túl, Moldvában is láthatunk belőle.

Megváltozott funkcióban, mint kiállítási tárgyat, a skanzenekben, pl. Csíkszeredán, mint emlékművet, Szejkefürdőn, Orbán Balázs síremlékéhez vezető úton láthatunk.

Szejkefürdő Székelyudvarhely szabadidő-központja és üdülőtelepe. Neve szorosán összefonódik Orbán Balázs nevével, akit ide temettek el. Ivókúrára alkalmas petróleumos borvíze, kénes melegfürdője, mofettája (gőzölője), gyógyiszapja van – s mindez egy helyen, az enyhe, kellemes mikroklímájú Sós-patak kies völgyében

Eredeti funkcióban, a házak bejárataként a székelyföldön, **Máréfalván** láthatjuk.

Máréfalva a történelmi Udvarhelyszék – ma Hargita megye – Fenyéd községéhez tartozó falu. A Keleti-Kárpátoktól nyugatra, a Hargita-hegység és az Erdélyi-medence találkozásánál, a vulkáni plató szélén helyezkedik el, a 13A országút mentén, a Székelyudvarhely–Csíkszereda közti útszakaszon 3,3 km hosszúságban nyújtózkodik. Fenyédtől, a községközponttól 4 km, Székelyudvarhelytől 9 km, Csíkszeredától 43 km távolságra fekszik.

A falun át vezető út mentén is nagyon szép székelykapuk sorakoznak, de érdemes bejárni a falut.

A székelykapu két részből áll, kis- és nagykapu. Ha az utcaajtót és a nagy kaput közös szemöldökgerenda fogja össze és az a szénásszekerekhez mért magasságúvá emelkedik, és közös tetővel látják el; ezt nevezzük nagykapunak, más szóval székelykapunak, pontosabban fedeles nagykapunak. A kiskapu általában ugyanolyan magasságúra emelik, így annak mérete nem változik, teteje viszont jó alkalmat nyújt a díszítésre.

A feladata festékes szőnyegek szövése. Hol talál hozzá forrásanyagot?

A gyapjúból szövött szőnyegfélések főként Erdély területén találhatóak, és nemcsak a székelyeknél. Szép darabokat láthatunk a máramarosi románoknál, a csángóknál és a bukovinaiaknál is.

A legarchaikusabb mintákat Kászonban és Csíkban őrizték meg.

Házilag font gyapjúból vászonszövészeiken szőtt ágyra és asztalra való takaróféle. Egyéb elnevezései: fundált szőnyeg, festékes, székely szőnyeg, kilim. Ilyen szőnyegek elsősorban azokról a tájakról ismertek, ahol a gyapjú házi feldolgozása, szövése fennmaradt, (Székelyföld, Mezőség), de szórványosan kimutathatók az Alföldön is (Hajdúság, Szatmár, Csongrád megye, Hercegszántó, Gara). Legismertebbek a festékesek vagy székely szőnyegek, szórványosan használt régi nevükön kilimek, melyek a Székelyföldön (kivált Csík megyében) valamint a gyimesi, dévai csángóknál, a bukovinaiaknál készültek és ismertek voltak Erdélyben másutt is székely szőnyeg néven. A festékes két szélből középpontjában összevarrt, gyakran kilim technikával szőtt gyapjútakaró. Láncfonala kender és nincsen ványolva, ez különbözteti meg a tisztán gyapjúból szőtt és ványolt, esetleg szintén mintázott pokrócféléktől.

A fakultan ránk maradt darabok eredeti színei: fehér, vörös, kék és sárga. A festékesek nagyvonalúan előre megkomponált geometrikus mintáikkal tűnnek ki. A szövő a két szél szövése közben az egész szőnyeg mintázatát tartotta szem előtt, vagy a négy sarokban vagy középpont alakítva ki a főmintákat.

Az alapkönyv, melyben a legszebb minták találhatóak, Viski Károly: Székely szőnyegek (Bp.,1928); füzetében találhatóak.

Önnek egy erdélyi szabadrajzú hímzéssel kell terítőt készítenie. Az írásos hímzést választotta. Mely erdélyi vidéken találhatóak az írásos hímzések?

Kalotaszegen a templomokban és a házakban láthatóak a piros vagy kék színnel hímzett vásznak, melyeket a minta előrajzolásának módja miatt, "írásos"-nak neveznek..

Az írásos hímzések a magyar nagyvárosok polgári lakásaiban is helyet kaptak, elterjedtek voltak.

Sajátosak és másutt fel nem lelhetőek viszont a szabadrajzú „írásos” hímzések. Ezeket varrták fodorvászonra, pamutvászonra és gyolcsra, mindig egy színnel: vörössel, kékkel, feketével, ritkábban fehérrel. A hímzőfonal szőr, gyapjú- és - nagy többségében - pamutszál. Ágyi ruhák, párna- és lepedővégek, ágyfűtől valók készültek vele elsősorban, de varrták kendők végére, abroszokra, női ingek ujjára is. Ennek a technikának a motívumkincse nem nagy, a kisszámú motívumból azonban a szinte megszámlálhatatlan szerkezeti szkéma révén páratlanul változatos és gazdag hímzésanyag jött létre. Fő motívumai a gránátalma, tulipán, akantuszlevél és a rozetta. Ezekből állítják össze a virágtöveket, akár kerekre formáltan, akár hosszúkásra elnyújtva. Egy-egy virágtő szétterülhet egy egész párnavégen, vagy állhat karcsún, másodmagával egymás mellett, úgy azonban, hogy két alsó virágját lehajtják egészen a tő alsó széléig. Ezen a vidéken ugyanis ismeretlen a virágtartó edény vagy korsó, amelyből másutt a virágtő kinyúlik, és nem állítanak oldalához madár- vagy állatpárt sem; a teret virágtőnek magának kell kitöltenie. De készíthetnek forgórózsát is elnyújtottra formált gránátalmákból - ez a párnavégek és abroszok egyik jellemző motívuma, egy párnavég közepén három fér el belőle rendszeren. A „pápaszemes” mintát a virágtő két szárának begömbített végével formálják oly módon, hogy abba helyezik el a rozettát. De illeszthetik a virágtövet igen mély öblű hullámindába is, melyet leveles ágból formáltak. Nemegyszer szegletesre formálják a rozettát vagy a gránátalmát, a közepét berácsozzák s a hozzáillő levélsorokat is szegletesen helyezik el mintegy mértani alakzatokba tömörítve. Igen gyakori - kiváltképp párnavégeken - az a középtengelyes minta, melynek alsó felső oldalán sugarasan elrendezett száron vannak a többé vagy kevésbé hosszúkás virágok. A dús mintákkal nagy vászonfelületeket borítanak be, a minta tömörségét, zsúfoltságát még vízben sulykolással is fokozzák: a víztől és sulykolástól a vászon összemegy, fodrozódó felületet kap, és összerántja a hímzést is. A kisírásos (láncöltéses) technikával varrt darabokon a minta lazább és rajzos hatású, a nagyírásosnál csak a szélesebb öltéssorok miatt is tömörebb és a motívumok szerkesztésmódja a természettől elvontabb.

Szakirodalom: Malonyay Dezső: A magyar nép művészete (I., Bp., 1907); Bátky Zsigmond: Kalotaszegi varrottások (Bp., 1924); Dajaszásznéné Dietz Vilma-Palotay Gertrúd: Kalotaszegi keresztöltéses gallér és kezelőminták (Kolozsvár, 1942); Fél Edit: Ungarische Volksstickerei (Bp., 1961).

ÖNELLENŐRZŐ FELADATOK

1. feladat:

Írja le, hol helyezkedik el Erdély, melyek a legfontosabb néprajzi tájai?

Értékelés: 5 pont

MUNKANYAG

2. feladat:

Írja le, mely területek tartoznak a Partiumhoz, melyek ezeken a területeken a legfontosabb , legjellemzőbb kézműves tevékenységek?

Értékelés:10 pont

MUNKANYAG

3. feladat:

Mik a kalotaszegi építészet jellemzői?

Értékelés: 5 pont

Blank writing area for the answer to question 3, consisting of a yellow-bordered box with five horizontal lines.

4. feladat:

Mik a kalotaszegi népviselet jellemzői?

Értékelés: 5 pont

Blank writing area for the answer to question 4, consisting of a yellow-bordered box with five horizontal lines.

5. feladat:

Milyen jellegzetes hímzés típusokat ismer Kalotaszegről?

Értékelés: 5 pont

Blank writing area for the answer to question 5, consisting of a yellow-bordered box with three horizontal lines.

6. feladat:

Mitől vált híressé Torockó?

Értékelés: 5 pont

7. feladat:

Mivel jellemezné az erdélyi mezőség népművészetét?

Értékelés: 5 pont

8. feladat:

Sorolja fel Székelyföld legfontosabb részeit, a Székeket!

Értékelés: 5 pont

9. feladat:

Melyek az azonosságok és a különbségek a festékes szőnyegek és a csergék között?

Értékelés: 5 pont

Blank lined writing area for the answer to question 9.

10. feladat:

Hasonlítsa össze a gyimesi, moldvai és a bukovinai birkabórból készült mellényeket!

Értékelés: 5 pont

Blank lined writing area for the answer to question 10.

MEGOLDÁSOK

1. feladat

Erdély ma Románia területén található. A Kárpátok bércei ölelik körbe keleten, és Moldva határolja, nyugaton a *Partium*, Magyarország, és a *Bánság*, délen Románia tájai, *Olténia* és *Munténia*. Tőle északra *Máramaros*, *Bukovina*, Ukrajna található

Erdély magyar nyelvterület, a magyar és székely kultúra jelentős tényezője volt, és az ma is.

Legfontosabb nagy tájai néprajzi szempontok alapján:

- Partium,
- Kalotaszeg
- Mezőség
- Torockó
- Székelyföld

2. feladat

A Partiumhoz tartozik:

- Máramaros
- Szilágyság
- Szatmár
- Bihar (keleti része)
- Érmelék

Fa építésze, templomai, különösen szépek. Ezen a vidékén a fa feldolgozása, a csebrek, sajtárok, dézsák készítése, a kádár munka, jelentős. A ládák ácsolt és festett formában is készültek itt. Régen sokan foglalkoztak zsindegykészítéssel. Ma a fából készült szerszámok, kisebb edények készítése folyik.

A Zilahi, Dési fazekasok portékái kelendők voltak a vásárokon

Jelentős volt a gyapjúfeldolgozás, a máramarosi kilim szőnyegek egy része szép archaikus mintákat őriz, más részük csipkés rózsás és figurális mintázatú. Itt foglalkoztak gubaszövésessel is.

Az asszonyok szép keresztzemes hímzéseket, varrottasokat készítettek.

3. feladat

Kalotaszeg építészete messze földön híres. Hírnevét öregbítette Kós Károly, aki építészként, a kalotaszegi templomok, és épületek stílusában tervezte és építtette házait (pl. Budapesten is).

A falvak legnagyobb és legjellegzetesebb épületei napjainkban is a templomok. Magas csúcsos fatornyakkal, a tornyok aljának négy sarkán fiatornyokkal, hatalmas fazsindelyes tetejükkel, fehér falaikkal impozáns épületek. A tornyok csúcsain a református voltukat mutató kakas vagy csillag van.

A lakóházak oromzatát jellegzetes faragványok díszítik. A házak és kerített templomok kapui faragottak, festettek, főleg a kiskapuk.

4. feladat

A kalotaszegi népviselet a matyó, és a sárközi viselettel együtt, a legpompásabb a magyar népviseletek közt. A női viselet, nagyon színes, és nagyon sokféle alapanyagot, díszítő technikát használnak a készítéséhez.

Jellegzetes, másutt nem található ruhadarabokat, és viselési formákat találunk itt. Ilyenek pl. a "muszuly" amely egy rakott lepelszoknya, melyet a fehér gyolcs rokolya felett hordanak. Az alja belül szélesen bagazia posztóval szegett, hímzett. Ennek a szoknyának két szélét feltűzik, így láthatóvá válik az eddig rejtett hímzés, és az öltözet formája jellegzetesen csónak alakúvá lesz.

A női viselet színei követik a nők életkorát, és az év ünnepeit. A legpompásabbak a konfirmálásra induló leányok ruhái, és gyöngyös pártái.

A lányok piros csizmái is hímzettek.

A férfiak legdíszesebb ruhái a nyargalásos bujkák (kiskabátok) és a cifra szűrök.

5. feladat

A kalotaszegi hímzés technikák:

- A fehéres, vagy szálvonásos
- Vagdalásos
- Lapos öltés
- Szálán varrott öltésesek
- Az írásos
- A darázsolás
- A rece csipke varrás
- A gyöngyhímzés
- A szúcshímzés
- A géphímzés vagy nyargalásos

Ezeket a hímzéseket a párnákra, lakástextíliákra és a viselet darabjaira is alkalmazták. A legismertebb kalotaszegi hímzés az írásos.

6. feladat

Torockó mellett levő Székelykő miatt az a mondás járja, hogy Torockón kétszer kel fel a nap.

A Székelykő nevű hegy lábánál fekszik, bányász település volt. Jellegzetesek az egyforma fehér házak. Népviselete régi polgáris jelleget őriz.

Torda–Aranyos megyei Torockó lakosai vashányászatból éltek, és a vízierővel hajtott vasverőkben Erdély számára ekevasat, kapát, fejszét, kaszapengét gyártottak. Később a modern bányászat és gyáripár feleslegessé tette a kezdetleges technikával dolgozó műhelyeket, majd megszüntette – megmaradt azonban a városi öntudat. Viseletükben is megmaradt több olyan sajátosság, aminek párhuzamait korábbi századok városi, nemesi öltözködésében találhatjuk meg. Jellegzetes a nők szalagokkal bőségesen díszített aranycsipkével díszített koronaszzerű fejdíszre, és a templomoz palástjuk. A kabátkákat férfiak és nők egyaránt vállra vetve hordták.

A torockói hímzés alapanyaga, kender, vagy pedig vastag szálú pamutvászon. A fonala piros, vagy kék, vastagabb pamut. A hímzés mindig egyszínű. Többnyire szabadrajzú hímzés. Mintái az úri hímzéshez hasonlítanak. Jellegzetes motívuma a gránátalma.

7. feladat

Mezőség a legnagyobb néprajzi tájegységek egyike. A Mezőségen mintegy 300 magyarok, románok és németek (szászok) lakta község található. A román és szász lakosság közé ékelődött magyarság, archaikus kultúrát őriz. Még ma is látni népviseletbe öltözött embereket a hétköznapokon is.

A népművészetet és a néptáncot kedvelők között jól ismert mezőségi település nevek: Szék mezőváros, a közeli Ördöngősfüzes, Szépkényerűszentmárton és Magyarpalatka.

Szék vált a legismertebb mezőségi faluvá. Köszönhető táncházainak, és a sok-sok széki asszonynak, akik hímzéseiket árusítva gyakran megfordulnak takaros és egyszerű népviseleteikben Budapest utcáin.

A mezőségi öltözet lényegesen egyszerűbb, mint a kalotaszegi, sokkal kevesebb díszítés van rajta, és az egyes öltözetdarabok színei is sokkal visszafogottabbak.

A legismertebb a székiek fekete – vörös apróra rakott bő szoknyája és fekete, hímzett pici virágokkal díszített kendője. A férfiak ruhájára a kék szín a jellemző. A szalmakalap elengedhetetlen része a viseletnek és a mindennapoknak.

Válaszúton található Kallós Zoltán Múzeuma.

8. feladat

A történeti hagyományok szerint, a székelyeket ezer éve, határőrizeti feladattal telepítették e régióba, a mai Székelyföldre, Erdély keleti határvidékére a székelységet, s kollektív nemességet adva részeltették kiváltságokban őket.

- Udvarhelyszék (ide tartozott Bardóc és Keresztúr fiúszék is),
- Csíkszék (ide tartozott Gyergyó és Kászón fiúszék),
- Háromszék (amely Sepsí-, Kézdi-, Orbaiszékéből s Miklósvár fiúszékéből alakult),
- Marosszék (központja Marosvásárhely),
- Aranyosszék (Torda és Nagyenyed között Felvinc központtal).

A székelyföldi tömbmagyarság központja a 160 ezer lélekszámú Marosvásárhely, egykor a Magyar Autonóm tartomány központja, számos magyar intézményével, történelmi múltjával, színházával, egyetemével. A Hargita és Kovászna megyékké átszervezett egykori székely székek és székvárosaik — Székelyudvarhely, Csíkszereda, Sepsiszentgyörgy, Kézdivásárhely, Gyergyószentmiklós.

9. feladat

A cserge és a festékes is Erdélyben jellegzetes szőnyeg, ill. pokrócféleség.

A cserge minden részében gyapjúból szövött, általában a juh gyapjának eredeti színeit használták fel. Csíkos, illetve Moldvában és Bukovinában kockás mintájú, Mezőségen bogózással mintázott, és piros fekete színű is lehet. Elkészülte után ványolták. Köznapi használatra szánták, takaróztak vele.

A festékes, mint nevében is benne van, színes, festett gyapjúból készült. A láncfonala kender, a vetüléke vékony színes gyapjú. Mintásra kilim technikával szőtték. Vagyon és dísz tárgy volt. Kászónban és Csíkban szőtték a legszebbeket.

10. feladat

Mindhárom mellényféleség, birkabőrből készültek, belsejükben megmaradt a birka gyapja. Mindhárom hímzéssel díszített.

A gyimesi és a bukovinai mellény férfiak öltözetéhez tartozott. Oldalt és egyik vállon gombolódott. A mellrésze, és a háton, a nyaktól indulva hímzéssel díszített.

A moldvai mellényeket "keptárokat" férfiak és nők is viselhetik. Elől nyitottak. Hímzéseik körbe futnak. A moldvai keptárok között a magyarosak a régies díszítésűek, a székelyeseket naturalisabb virágokkal és színesebben varrták ki.

IRODALOMJEGYZÉK

FELHASZNÁLT IRODALOM

Dr. Kós Károly–Szentimrei Judit–Dr. Nagy Jenő: Szilágysági Magyar népművészet

Kriterion kiadó Bukarest, 1979

Dr Kós Károly: Eszköz munka néphagyomány

Kriterion kiadó, Bukarest 1980

Dr. Kós Károly–Szentimrei Judit_Dr. Nagy Jenő: Moldvai csángó népművészet

Kriterion kiadó Bukarest, 1981

Péntek János: A kalotaszegi népi hímzés és szókincse

Kriterion kiadó, Bukarest 1974

Faragó József–Nagy Jenő–Vámszer Géza: Kalotaszegi magyar népviselet

Kriterion kiadó, Bukarest, 1977

Domanovszky György: A magyar nép művészete

Akadémiai kiadó, Budapest, 1981

Tarján Gábor: Folklór–Népművészet–Népies művészet

Nemzeti tankönyvkiadó, Budapest, 2005

Internet:

<http://zsikazsu.atw.hu/viselet/szilagysag.htm> (2010.09.15)

<http://mek.oszk.hu/02100/02115/html/img/3-634b.jpg> (2010.09.17)

<http://www.sulinet.hu/eletestudo> <http://www.transylvania-> (2010.09.15)

authentica.ro/teruletek.php?t=Ng==&l=humany/archiv/2002/0201/13.html
máramaros (2010.09.15)

Leggyakrabban felhasznált fotók:

Eperjesiné Paranoi Mónika, Kontár Juraj, Kontár Noémi, Kontár Emese munkái, valamint az interneten található képanyag

AJÁNLOTT IRODALOM

Csete Balázs: Kalotaszegi fafaragások

Budapest, 1900

Jankó János: Kalotaszeg

Magyar népe Budapest, 1993

Kádár József–Réthy László–Tagányi Károly: Szolnok–Doboka vármegye monographiája (I–VII. Dész, 1900–1905);

Balázs Éva: Kolozs megye kialakulása

(Bp., 1939);

Lajtha László: Széki gyűjtés

(Bp., 1954);

Sütő András: Anyám könnyű álmot ígér

Bukarest, 1969

Kós Károly: Népélet és néphagyomány

Bukarest, 1972

Nagy Olga: Széki népmesék

Bukarest, 1976

Viski Károly: Székely szőnyegek

Bp., 1928

Szabó T. Attila: A festékes és társai

Ethn., 1956

Szentimrei Judit: Székely festékesek

Bukarest, 1959

Szabó T. Attila: Még néhány szó a festékes és társai erdélyi életéhez

Ethn., 1962

Népismereti dolgozatok: Szentimrei Judit: Széki iratos és varratos munkák

Kriterion, 1976

Tarisznyás Márton: Gyergyó történeti néprajza

Kriterion, 1982

Kisné Portik Irén: Gyergyó és a fenyő

Ethnographia Gyergyóiensis kis könyvek III.

Dr. Kós Károly: Tájak, falvak hagyományok

Kriterion, 1976

Dr. Kós Károly: Eszköz, munka, néphagyomány

Kriterion 1980

Dr. Kós Károly–Szentimrei Judit_Dr. Nagy Jenő: Kisküküllő vidéki magyar népművészet

Kriterion kiadó Bukarest, 1978

Dr. Kós Károly–Szentimrei Judit_Dr. Nagy Jenő: Kászoni székely népművészet

Kriterion kiadó Bukarest, 1972

Tarján Gábor: Mindennapi hagyomány

Mezőgazdasági kiadó, 1984

A(z) 1004–06 modul 011–es szakmai tankönyvi tartalomeleme felhasználható az alábbi szakképesítésekhez:

| A szakképesítés OKJ azonosító száma: | A szakképesítés megnevezése |
|--------------------------------------|---|
| 31 215 02 0010 31 01 | Csipkekészítő |
| 31 215 02 0010 31 02 | Fajátékkészítő |
| 31 215 02 0010 31 03 | Faműves |
| 31 215 02 0010 31 04 | Fazekas |
| 31 215 02 0010 31 05 | Gyékény-, szalma- és csuhéjtárgykészítő |
| 31 215 02 0010 31 06 | Kézi és gépi hímző |
| 31 215 02 0010 31 07 | Kosárfonó és fonottbútor-készítő |
| 31 215 02 0010 31 08 | Szőnyegszövő |
| 31 215 02 0010 31 09 | Takács |
| 31 215 02 0100 21 01 | Kosárfonó |

A szakmai tankönyvi tartalomelem feldolgozásához ajánlott óraszám:

21 óra

MUNKANYAG

A kiadvány az Új Magyarország Fejlesztési Terv
TÁMOP 2.2.1 08/1-2008-0002 „A képzés minőségének és tartalmának
fejlesztése” keretében készült.

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap
társfinanszírozásával valósul meg.

Kiadja a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet
1085 Budapest, Baross u. 52.

Telefon: (1) 210-1065, Fax: (1) 210-1063

Felelős kiadó:
Nagy László főigazgató